

Posudek oponenta diplomové práce - akademický rok 2011/2012

Autor: Jan Bažant **Forma studia:** denní **Obor:** Historie

Název práce: Pevnost Terezín na plánech z Rakouského státního archivu ve Vídni (1780–1882) (výkladové možnosti pramene a komparace s pevností Josefov)

Vedoucí BP: PhDr. Ondřej Tikovský, Ph.D.

Oponent BP: doc. PhDr. Ondřej Felcman, CSc.

Předkládaná diplomová práce představuje bezesporu novátorský a v zásadě ojedinělý počín v dnes již nepřehledné řadě závěrečných prací obhajovaných na historickém pracovišti hradecké univerzity. Její autor se rozhodl důkladně prozkoumat plány a mapy vzniklé při výstavbě vojenských pevností v Terezíně a také Josefově, budovaných Habsburskou monarchií na ochranu severní české hranice vůči Prusku (a Sasku) v období vlády císaře Josefa II. z důvodu nedobrych zkušeností předchozích válek o Zemi Koruny české a dědictví rakouské. Učinil tak nikoliv na základě map a plánů uchovaných v českých archivech, ale především na základě studia map dochovaných ve vídeňském vojenském archivu monarchie, přičemž zohlednil i plány z období po dobudování obou pevností, a to až hluboko do druhé poloviny 19. století. Dochovanou domácí dokumentaci však neopomněl do analýzy zahrnout.

Analýza a popis plánů a nákrešů představuje první hlavní cíl úsilí autora – je to jejich evidence, časové vřazení, rozbor stavebně technického obsahu, určení vazeb k ostatním plánům a mapám, pocházejících z různých složek habsburského vojenského inženýrského aparátu. Autor se soustředil na pevnost Terezín, jejíž výstavbu pečlivě sleduje podle zamýšlených a provedených prací, jak je dochované mapy určují anebo dodatečně reflektují.

V této souvislosti přichází s myšlenkou tzv. rapport plánů, které považuje za samostatnou kategorii, vzniklou na základě potřeby informovat nadřízené stavební a vojenské orgány o postupu prací v terénu. Výklad fungování inženýrských sborů a jejich spolupráci při stavbě pevností představuje další složku diplomové práce.

Terezínský model výstavby autor ještě porovnává s postupem v oblasti Josefova, který byl stavěn souběžně, ale v jiném geografickém terénu, za existence jiných vojenskostrategických charakteristik a také z fyzikálního zemského hlediska v oblastech s jiným zemním materiálem. To vše podle J. Bažanta ovlivňovalo vojenskostrategické záměry, podobu pevností, zvolený stavební postup a průběh výstavby a v konečné fázi dávalo řídicím orgánům odlišné poznatky a zkušenosti. Upozorňuje i na prolínání představ různých inženýrských škol a připomíná, že právě habsburské vojenské plánování a volba pevnostních systémů byly ovlivněny poměrně výraznou internacionalizací inženýrské složky vojenského ženíjního aparátu. Lze ocenit, že proniknutí do povahy myšlení projektantů při plánování a výstavbě obou pevností, což se projevilo na jejich především obranném charakteru (u Josefova ještě více), se opírá o rozbor vlivů, které na stavitele pevností působily a které nemohli pominout.

Všechny tyto cíle jsou postupně realizovány v poměrně bohatě strukturované práci. Vedle rozsáhlého úvodu s potřebnými obsahovými prvky (vyložení cíle práce, rozbor pramenů a literatury, metodika výzkumu a struktura práce) je čtenář zasvěcován do tématu v sedmi kapitolách ukončených závěrem a dalším menším celkem nazvaným „shrnutí“, který je českým textem následujícího anglického resumé (Summary). Práce je doplněna seznamem pramenů a literatury, netradičně (a ne příliš vhodně) zahrnutým do celku Zdroje. Konečně je připojena obrázková příloha zahrnující celkem 25 obrázků plánů, nákrešů a řezů stavební částmi pevností s krátkým informačním textem a odkazem na pramen.

Janu Bažantovi se nepochybně podařilo určené cíle naplnit a předložit tak práci nejen velmi zajímavou, ale i přínosnou a inspirující pro budoucí výzkumy. A to za situace, kdy

existuje bohatá literatura k celé problematice. Autor ji nejen zná, ale také s ní pracoval a podle mého názoru poznání tématu značně prohloubil. Pro další autorovo směřování je však nutné upozornit na dílčí nedotažení a jisté koncepční nedostatky, které v práci spatřuji. Právě u nich je třeba podle mého názoru se zastavit; dávají totiž hodně možností pro další vylepšení práce v budoucnu a tak i pro prohloubení profesních znalostí a zkušeností autora.

Domnívám se, že v rozsáhlém téměř stostránkovém celku měly jasně vymezeny jeho jednotlivé složky – popisně analytický oddíl inventarizace a rozboru obsahu plánů a výkresů je první. Další složka zaměřená na specifikaci rapport plánů autorem považovaným za fakticky způsob řízení a kontroly stavby by mohla být samostatným oddílem, ale stejně tak je možné ji považovat za specifickou část celé složky věnované rozborům výkresů. V ní autor metodicky překračuje předchozí postup – výsledkem je vyslovení hypotézy o samostatné, funkčně odlišné složce procesu plánování a stavebního dozoru. Avšak rozhodně – pro odlišnou povahu obsahu a podoby textu – by bylo vhodné považovat rozbor všech faktorů ovlivňujících stavbu a podobu pevností v posledních kapitolách za samostatný oddíl práce. Autor v nich přechází od analýzy k syntetickému uvažování a zobecňování, odlišující je od předchozího textu. Lze tak uvažovat o rozčlenění celé DP do dvou – třech hlav, vnitřně členěných do kapitol. Ostatně odlišné povahy poslední části práce (kapitoly 6 a 7) si je J. Bažant vědom; v závěru píše, „....., že nejde o historický výklad vývoje ani nesystémový exkurz...“.

Dále by bylo potřebné v některých partiích zpřesnit výklad, konkretizaci popisu plánů, terminologickou přesnost, a to nejen o stavebních názvů (oblastní fortifikační ředitelství nebo velitelství?), a jednoznačnost vyjadřování. Rozhodně by prospěl malý slovníček termínů pevnostního stavitelství. Místy „drhne“ i stylistika, někdy se autor u některých tvrzení či informací opakuje.

Některé obrázky, pokud s jejich obsahem autor pracuje v textu, by bylo vhodné do něj přímo zařadit, jiné by mohly zůstat v příloze. V každém případě chybí seznam vyobrazení.

Autor do textu kapitoly 1 zařadil soupisové tabulky výkresů a plánů Terezína (jen z doby výstavby, s. 26–30) a Josefova (obdobně + některé z doby po roce 1790, s. 31–34). Jistě by stálo za úvahu, učinit tyto seznamy samostatnou složkou práce (problém s naplněním stránkového limitu DP tu rozhodně není) a doplnit je o všechny další výkresy z let 1790 – 1882. Autor je pro tento počín totiž mimořádně kvalifikován a měl by pro případné vydání díla odpovědně zvážit. Ucelený seznam plánů a nákrešů by byl jistě velmi výrazným přínosem.

Konečně několik připomínek k poznámkám. V úvodu při historiografické rozboru je název každé knihy plně uváděn v textu a znovu v poznámce, což je zbytečné a poněkud školácké. Zápisy bibliografických záznamů není třeba v plné rozsahu stále opakovat. Odkaz na jméno autora začíná v poznámce osobním jménem, nikoliv příjmením (tak vypadá záznam v seznamu literatury). Mnohokrát autor odkazuje pouze na celou knihu (bez uvedení stránek), ačkoliv právě odkaz na stránky má doložit jeho tvrzení. – Pominu občasně gramatické chyby, především jde o větnou interpunkci v textu, ale také velká a malá písmena v názvech. Proč Tereziánská pevnost, když jen české království?

Uvedené připomínky je třeba chápat hlavně jako doporučení pro další práci, nejsou psána s cílem práci kritizovat. Autor uskutečnil pro splnění svého cíle obsáhlý a náročný výzkum (včetně dvojího zahraničního pracovního pobytu) a jeho výsledek je jistě pozoruhodný. V každém případě zvládl nároky kladené na závěrečnou práci v magisterském studijním oboru Historie v nadstandardním rozsahu, a proto doporučuji předloženou práci k obhajobě. Po jejím úspěšném průběhu navrhuji ohodnotit ji

V Praze 31. května 2015

doc. PhDr. Ondřej Felcman, CSc.